

กระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีบ้านพุพระ หมู่ที่ 4
ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ณรัชชัฏร ศรีทอง¹

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีบ้าน พุพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1. ศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการของหมู่บ้านพุพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว จำนวน 15 คน การรวบรวมใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบความตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) แล้ว ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การให้ความรู้เรื่อง ศีล สมาธิ และฝึกปฏิบัติสมาธิ การสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยการรับประทานอาหารร่วมกัน และการให้ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพ เป็นอันดับแรกสุด เพราะเมื่อผู้นำชุมชน มีคุณธรรม มีจริยธรรมที่ดีงาม เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรู้จักใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ย่อมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน และสามารถนำประชาชนในหมู่บ้านให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ส่วนรูปแบบการพัฒนา ผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่าประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การพัฒนานุคลิกภาพ ประกอบด้วยการพัฒนา

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์มนุชยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

บุคลิกภาพภายในและการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก ส่วนที่ 2 การพัฒนาความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ชัดเจน ส่วนที่ 3 การพัฒนาเจตคติที่ดีมีความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่ 4 การพัฒนาทักษะ หรือความชำนาญในการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแบบอย่างกับประชาชนในชุมชน และส่วนที่ 5 การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลายเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ส่วน คือ

1. ข้อเสนอแนะ ที่ได้จากผลการวิจัย

1.1 เนื่องจากในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนในเวทีประชาคมหมู่บ้าน แต่มติที่ประชุมปฏิเสธทุกโครงการเนื่องจากต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าการทำงานพัฒนาชุมชนต้องยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา ตามหลัก “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” ไม่ใช่การนำสูตรสำเร็จของการพัฒนาจากบุคคลภายนอกชุมชนไปกำหนดให้ประชาชนในชุมชนคิดตาม ทำตามดังเช่นปัจจุบัน

1.2 เนื่องจากมติที่ประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้านต้องการให้มีการจัดกิจกรรมรับประทานอาหารร่วมกัน ในลักษณะต่างคนต่างนำอาหารมาจากบ้าน ไม่ต้องใช้เงินงบประมาณของทางราชการ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าไม่ควรใช้เงินเป็นตัวตั้งในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ให้ใช้ทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน คือ การช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน สถาบันสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นๆ เป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.3 เนื่องจากผู้วิจัยได้เสนอโครงการต่างๆ ในการพัฒนาผู้นำชุมชน แต่ถูกปฏิเสธ เพราะมติที่ประชุมต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำชุมชนเป็นอันดับแรก เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนที่จะนำประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาตาม ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า การพัฒนา

ผู้นำชุมชนต้องพัฒนาที่จิตใจก่อนเป็นอันดับแรกสุด โดยเน้นให้มีหลักศาสนา ในการดำรงชีวิต ซึ่งตามศาสนาพุทธ ก็คือ การมีศีล และฝึกสมาธิให้จิตนิ่ง จนสามารถเกิดการหยั่งรู้ (insight) ได้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดปัญญาในที่สุด มีความสงบเยือกเย็น รู้จักให้ แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ จนเป็นนิสัย

1.4 เนื่องจากการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของผู้นำชุมชน ต้องใช้ระยะเวลานาน ด้วยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า การทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับบุคคล กลุ่มคน หน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน สโมสร มูลนิธิในทุกระดับ ต้องใช้ระยะเวลา ความอดทน การรอคอย ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายามอย่างจริงจัง จึงจะประสบผลสำเร็จ

1.5 บุคคล หน่วยงาน องค์กร หน่วยงานภาครัฐบาลและภาคเอกชน ในทุกระดับควรนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึง ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ทางสื่อทุกรูปแบบ และนำไปขยาย ผลการปฏิบัติในทุกพื้นที่อย่างจริงจังต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง

2.1 ผู้สนใจควรศึกษากิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ขับเคลื่อนของผู้นำชุมชน เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ บ้านพุทธะ อย่างต่อเนื่อง

2.2 ผู้สนใจควรศึกษาถึงกระบวนการขยายผลการนำความรู้ เรื่องศีล สมาธิ และการฝึกปฏิบัติไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และขยายผลต่อ ผู้อื่นของผู้นำชุมชนบ้านพุทธะต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการเรียนรู้ การพึ่งตนเองได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วม

Abstract

The research on the development of community leaders to gain access to the philosophy of sufficiency economy: A Case Study Moo 4, Tambon Nong Bua Phut, Muang Kanchanaburi District, Kanchanaburi. The purpose are 1. To the development community to gain access to the philosophy of sufficiency economy and 2. To model the development community to gain access to the philosophy of sufficiency economy. The population of the research community as the output of the Moo 4, Tambon Nong Bua village, 15 people gathered at the interview and test validity and reliability. then the results were as follows. Development community to gain access to the philosophy of sufficiency economy and the knowledge of the precepts, meditation, and meditation. Cultural heritage by eating together. And knowledge of medicinal plants for health care. Be the first. When community leaders with integrity and good ethics. Cartoon of the value of the local minister. Local knowledge. And the use of resources in the interests of the people is indeed a good model. And can be accessed by people in villages to the philosophy of sufficiency economy. Form part of the community to gain access to the philosophy of sufficiency economy, it was found that consists of five parts.

The development of a personality. Include the development of personality and development.

The personality. Part 2 of the development of knowledge, philosophy of sufficiency economy is clear. Part 3 of a good attitude. Confidence. Believe in the philosophy of Sufficiency. Part 4 expertise to follow the philosophy of sufficiency economy. An example for the people in the community. Part 5 of the weather events. A variety of ways to access. The philosophy of sufficiency economy.

Researchers have suggested two main parts.

1. Feedback from the research.

1.1 The research process. Researchers analyzed data for various projects. To develop community leaders in the village community stage. The meeting rejected due to moral development. Moral of the community before. It is therefore suggested that the development community to the public in the development of principles "on the village" is not the success of the development from outside the community to the people in the community based. By the current instance.

1.2 The Community Housing Forum meeting to be arranged to share a meal. The people to bring food from home no capital budget of the government. To continue the tradition of the community. It is therefore suggested that Should not be used as a set of activities. The philosophy of sufficiency economy. However, the use of social capital is. Social institutions, including the local culture. Knowledge of the community. Natural resources. And in that community. The main cause was the same as August.

1.3 The proposed research projects. In the development of community leaders, but was rejected because the resolution of the merits. Moral of the community first. According to the philosophy of sufficiency economy before the people of the village, so the development is therefore proposed that The development of community leaders to develop their first end. The main focus of religious life. According to Buddhist precepts, and meditation is a spiritual dynamic that it can be intuitive (insight) own the copyright to. Have been known to help calm the innocent and helping others is a habit.

1.4 The development of morality. Ethics and community leaders must take a long time. With the knowledge. Understanding. And

practice by yourself. It is therefore suggested that Their activities. Diverse. The philosophy of sufficiency economy, both in individual people, private clubs, foundations, government agencies at all levels. Requires time, patience to wait for a serious committed effort. To be successful.

1.5 Individual agencies and private organizations, government agencies at all levels should lead to the development community to gain access to the philosophy of sufficiency economy to the public through all media formats. And to increase performance in all areas to get serious.

2. Suggestions for further research

2.1 Interested persons should study various activities sprung up from the driving process of community leaders to get an access to the Philosophy of Sufficiency Economy in Phuphra Village sporadically.

2.2 Interested persons should investigate the propagation process on the knowledge of precepts, meditation and meditation practice for the benefit of oneself and others in Phuphra Village.

Keywords: development process, philosophy of sufficiency economy, learning process, self-help, self-reliance, sustainable development, participation)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารจัดการประเทศไทยในปัจจุบันมีความล้มล้าสมัย และขาดประสิทธิภาพ ระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ (สุเมธ ตันติเวชกุล อ้างถึงใน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2551: หน้า 16-23) ซึ่งมีการทุจริตคอร์รัปชันมากมาย ประชาชนขาดคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมที่ดีงาม เพิ่มจำนวนมากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจเน้นการเจริญเติบโตด้านตัวเลขเท่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจนเสื่อมโทรมอย่างมาก ประชาชนมีการบริโภค อุปโภคสินค้าและบริการในลักษณะฟุ่มเฟือย

เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ สภาพสังคมมีความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทเพิ่มมากขึ้น ทางรอดของประเทศไทยแนวทางหนึ่งควรเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างสมดุล (ประเวศ วะสี, 2550: หน้า 13-15)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดระยะเวลานานกว่า 30 ปี เพื่อให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม (อภิชาติ พันธุเสน, 2550: หน้า 39) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง จนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทย มีความพออยู่พอกินตามอัตภาพ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ด้วยการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับอย่างมั่นคงต่อไปได้ (สุเมธ ดันดิเวชกุล, 2549, หน้า 24) ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นหลักการที่นำไปสู่การปฏิบัติได้ยาก (เสรี พงศ์พิศ, 2550, หน้า 8) เพราะในปัจจุบันมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และมีลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งกระตุ้นความอยากมี อยากได้และอยากเป็นของประชาชนที่เกินความพอดีอยู่ตลอดเวลา สื่อทุกรูปแบบได้สร้างค่านิยมที่ครอบงำชีวิตความเป็นอยู่ของ ผู้คนก่อให้เกิดความสับสน แยกไม่ออกว่าอะไรคือความจำเป็น อะไรคือ ความต้องการเพราะวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่ระบาดเข้ามาในสังคมไทยในปัจจุบันเป็นวัฒนธรรมบริโภคนิยม (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2551: หน้า 111) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่กินทุกอย่าง กินไม่เลือก และกินได้ตลอดเวลา เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทย คือ วัฒนธรรมการกินพอดี อยู่พอดี และ

ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลในการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งตนเองโดยการใช้ทุนทางสังคม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคม เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำกิจกรรมบนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรต่อกันและมีวัฒนธรรมอันดีงามในสังคมเป็นหลัก

บ้านพุพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้าน 1 ใน 4 หมู่บ้าน ของตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี ซึ่งหมู่บ้านพุพระนี้เป็นชื่อเรียกหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแต่หมู่บ้านนี้ประชาชนส่วนใหญ่นิยมเรียกกันว่า “บ้านหนองบัว” ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง ได้แก่ วัดศรีอุปการาม สวนสาธารณะริมฝั่งแม่น้ำแควใหญ่ บริเวณที่ราบใกล้ภูเขา มีธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท สวนอาหาร และเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ประชาชนในหมู่บ้านพุพระมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน เป็นเงิน 12,578 บาท ต่อเดือน หรือจำนวน 3,249 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งเป็นรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่าย (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว, 2550, หน้า 5) แสดงให้เห็นว่าประชาชนในหมู่บ้านพุพระต่างดิ้นรนเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองและเลี้ยงครอบครัวเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาครอบครัวของประชาชนในระยะยาว ฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจระดับครัวเรือนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในปัจจุบันและเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการป้องกันปัญหาครอบครัวในระยะยาวได้เป็นอย่างดี ด้วยการพัฒนาที่ตัวของผู้นำชุมชนอันดับแรก เพื่อให้เป็นผู้นำประชาชนให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนาประชาชนในหมู่บ้าน ฉะนั้นจึงเป็นประเด็นที่ควรทำการศึกษาว่าในการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีกระบวนการอย่างไร และมีรูปแบบอย่างไร เพื่อให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และนำประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างราบรื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

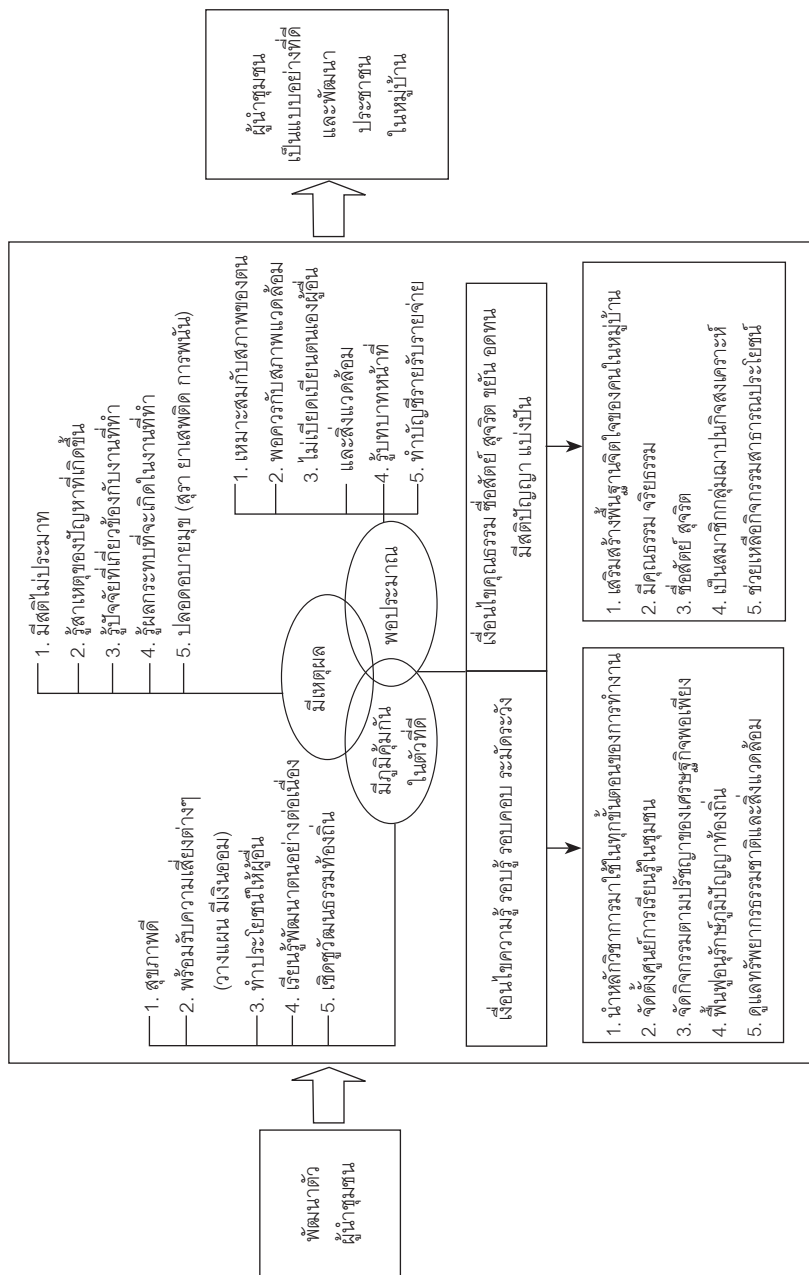
1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงกระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านพระ
2. ได้รู้รูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบความคิดในการวิจัย

กรอบความคิดของการวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีบ้านพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พิจารณาได้จากแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบความคิดของการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน จำนวน 15 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ 9-10 กรกฎาคม 2554

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปโดยใช้แผนที่ความคิด (mind map) และการวิเคราะห์ SWOT ระหว่างวันที่ 11-19 กรกฎาคม 2554

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการวิจัยต่อผู้นำชุมชน และร่วมกันกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้นำชุมชน ตามมติของที่ประชุมผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2554 ระหว่างเวลา 13.00-17.00 น. ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว

ขั้นตอนที่ 4 ปฏิบัติการพัฒนาผู้นำชุมชนตามมติที่ประชุม รวม 3 กิจกรรม ได้แก่ การให้ความรู้เรื่อง ศิล สมาธิ และฝึกปฏิบัติสมาธิ การสืบสาน วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นไทย การรับทานประทานอาหารร่วมกัน และการให้ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อดูแลสุขภาพ เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2554 แล้ว ขยายผลต่อกันไปจากนั้น จึงทำการติดตามประเมินผล

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการจัดกิจกรรม สร้างตัวแบบกิจกรรมเพื่อจัดสนทนากลุ่ม ผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2554

ขั้นตอนที่ 6 สร้างเกณฑ์ประเมินรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาผู้นำชุมชน และทดลองใช้ตัวแบบกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 7 เมื่อตัวแบบผ่านการประเมินแล้ว ผู้วิจัยทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขยายผลต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1.1 การให้ความรู้เรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้ผู้นำชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรม ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และฝึกสมาธิมุ่งให้เกิดปัญญา เพื่อให้มีสติและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาของตนเอง และของหมู่บ้าน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและอย่างยั่งยืน

1.2 การรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน โดยมุ่งให้ผู้นำชุมชน มีจิตใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้าน รู้จักให้ และรู้จักแบ่งปัน เป็นการสืบสานวัฒนธรรม ชุมชนดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งผู้นำชุมชนเตรียมอาหารมาจากบ้าน โดยเน้นอาหาร ที่ปรุงจากพืชสมุนไพรเพื่อรักษาโรค รู้จักใช้สมุนไพรพื้นบ้านของไทยที่หาได้ใน หมู่บ้าน ดูแลสุขภาพตนเอง ป้องกันโรค เพื่อลดรายจ่ายในการซื้อยาแผนปัจจุบัน และเพื่อให้ผู้นำชุมชนเห็นคุณค่าของพืชสมุนไพร เพื่ออนุรักษ์ และถ่ายทอดให้แก่ คนรุ่นใหม่ต่อไป

1.3 การบรรยายให้ความรู้ และสาธิตการใช้พืชสมุนไพรในการ รักษาโรค

1.4 มอบหมายภารกิจให้ผู้นำชุมชนซึ่งเข้าร่วมกิจกรรม นำความรู้ และประสบการณ์ไปใช้กับตนเอง และบุคคลอื่นๆ พิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และขยายผลการดำเนินงาน

จากการติดตามและประเมินผล การนำความรู้และประสบการณ์จาก การจัดกิจกรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการขยายผลแก่ผู้อื่น ของผู้นำ ชุมชน ทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 ของผู้นำชุมชน ที่มีการนำความรู้และประสบการณ์ไปปฏิบัติจริง

2. รูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชน เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของบ้านพุพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มี 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บุคลิกภาพ แยกได้ 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1.1 บุคลิกภาพภายใน พบว่าผู้นำชุมชนต้องมีความเชื่อมั่น มีความศรัทธา เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ ของการนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตใจนิ่ง และ เกิดปัญญา อย่างแท้จริง มีจิตใจดี เอื้ออาทรต่อคนรอบข้าง

ส่วนที่ 1.2 บุคลิกภาพภายนอก ผู้นำชุมชนต้องฝึกปฏิบัติสมาธิ ด้วยตนเอง โดยทำบ่อยๆ และทำซ้ำๆ กัน ด้วยความเพียร มีความอดทน จนเกิด การหยั่งรู้ เกิดปัญญา และเห็นประโยชน์ด้วยตนเอง

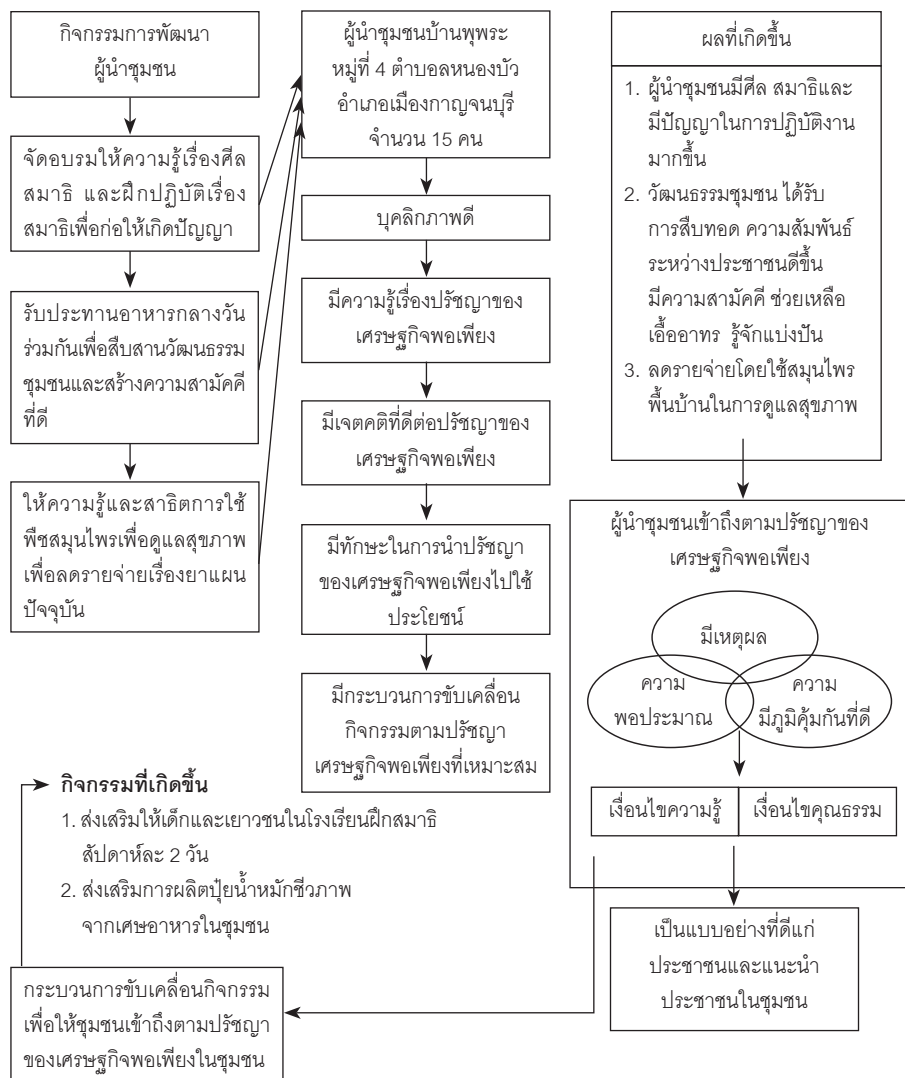
ส่วนที่ 2 มีความรู้ ผู้นำชุมชนต้องมีความรอบรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รอบรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข อย่างชัดเจน

ส่วนที่ 3 มีเจตคติที่ดีต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีเจตคติที่ดีต่อการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติด้วยตนเอง ในฐานะของผู้นำชุมชน และมุ่งหวังที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนในภาพรวม

ส่วนที่ 4 มีทักษะ มีความชำนาญในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ตนเอง และประชาชน เกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืน สามารถอยู่รอด และอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

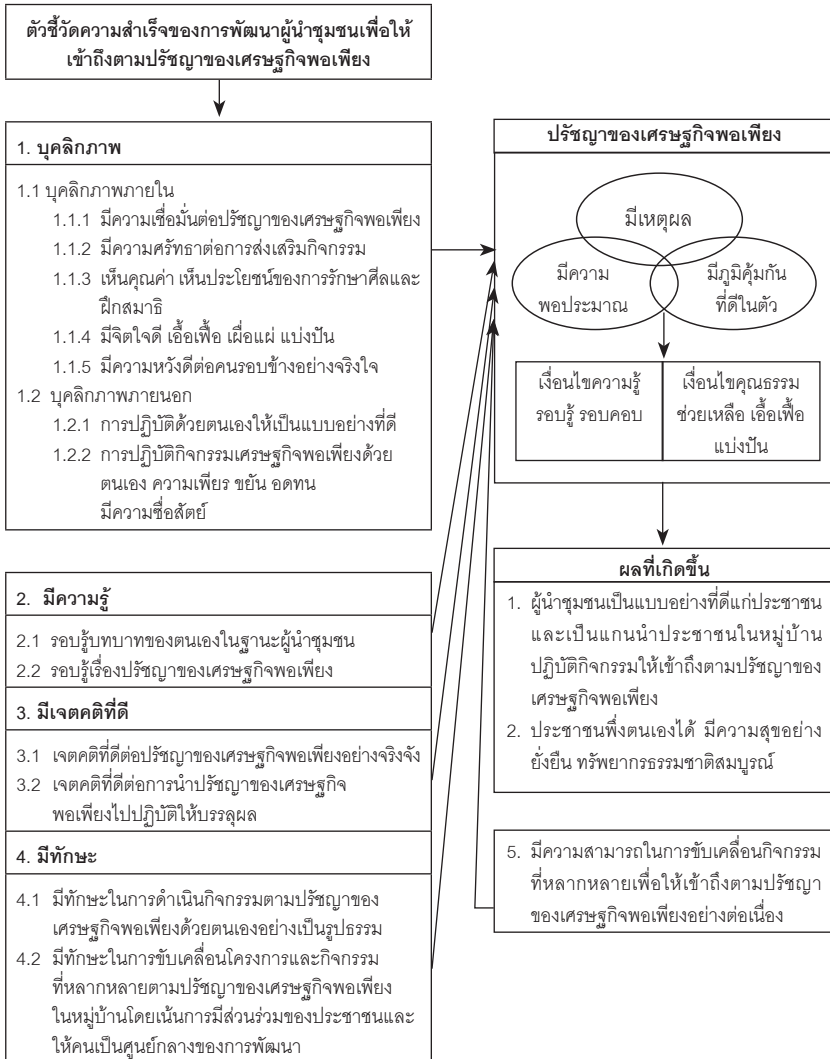
ส่วนที่ 5 มีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่องเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน ให้น่าอยู่ทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตสืบไป

สำหรับรูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พิจารณาได้จากแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านพุพระ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สำหรับ ตัวชี้วัด ความสำเร็จของการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตาม
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พิจารณาได้ตามแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตาม
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านพุทธะ หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว
อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย มีดังนี้

1.1 เนื่องจากในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้ว นำเสนอโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนในเวทีประชาคมหมู่บ้าน แต่มติที่ประชุมปฏิเสธเนื่องจากต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำชุมชนก่อน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าการทำงานพัฒนาชุมชนต้องยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา ตามหลัก “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” ไม่ใช่การนำสูตรสำเร็จของการพัฒนาจากบุคคลภายนอกชุมชนไปกำหนดให้ประชาชนในชุมชนคิดตาม ทำตามดังเช่นปัจจุบัน

1.2 เนื่องจากมติที่ประชุมเวทีประชาคมหมู่บ้านต้องการให้มีการจัดกิจกรรมรับประทานอาหารร่วมกัน ในลักษณะต่างคนต่างนำอาหารมาจากบ้านไม่ต้องใช้เงินงบประมาณของทางราชการ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า ไม่ควรใช้เงินเป็นตัวตั้งในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ให้ใช้ทุนทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย คน สถาบันสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นๆ เป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.3 เนื่องจากผู้วิจัยได้เสนอโครงการต่างๆ ในการพัฒนาผู้นำชุมชน แต่ถูกปฏิเสธ เพราะมติดีที่ประชุมต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำชุมชนเป็นอันดับแรก เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนที่จะนำประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาตาม ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า การพัฒนาผู้นำชุมชนต้องพัฒนาที่จิตใจก่อนเป็นอันดับแรกสุด โดยเน้นให้มีหลักศาสนาในการดำรงชีวิต ซึ่งตามศาสนาพุทธ ก็คือ การมีศีล และฝึกสมาธิให้จิตใจจนสามารถเกิดการหยั่งรู้ (insight) ได้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดปัญญาในที่สุด มีความสงบเยือกเย็น รู้จักให้ แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ จนเป็นนิสัย

1.4 เนื่องจากในการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของผู้นำชุมชน ต้องใช้ระยะเวลานาน ด้วยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า การทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลาย

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับบุคคล กลุ่มคน หน่วยงาน ภาครัฐบาล ภาคเอกชน สโมสร มูลนิธิในทุกระดับ ต้องใช้ระยะเวลา ความอดทน การรอคอย ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายามอย่างจริงจัง จึงจะประสบผลสำเร็จ

1.5 บุคคล หน่วยงาน องค์กร หน่วยงานภาครัฐบาลและภาคเอกชน ในทุกระดับควรนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ทางสื่อทุกรูปแบบ และนำไปขยายผลการปฏิบัติในทุกพื้นที่ต่อไปอย่างจริงจังต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง

2.1 ผู้สนใจควรศึกษากิจกรรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการขับเคลื่อนของผู้นำชุมชน เพื่อให้เข้าถึงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านพุทธะ อย่างต่อเนื่อง

2.2 ผู้สนใจควรศึกษาถึงกระบวนการขยายผลการนำความรู้ เรื่องศีล สมาธิ และการฝึกปฏิบัติไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และขยายผลต่อผู้อื่นของผู้นำชุมชนบ้านพุทธะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา ศักดิ์ศรี. (2530). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: นิยมวิทยา.
- กรมการปกครอง. (2543). **คู่มือการปฏิบัติงานการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล**. กรุงเทพฯ: อสสารักขาดินแดน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2540). **การจัดเวทีประชาคมด้วยกระบวนการ A-I-C**. กรุงเทพมหานคร: กองส่งเสริมและเผยแพร่.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). **รายงานผลการวิจัยและพัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: เอ ที เอ็น โปรดักชั่น.
- _____. (2548). **รายงานการวิจัยทิศทางการพัฒนาชุมชนไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: บีทีเอสเพรส.
- _____. (2549). **รูปแบบการทำงานของพัฒนากรในอนาคต**. กรุงเทพฯ: บีทีเอสเพรส.

- _____. (2552). นโยบายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- _____. (2553). การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2551). **ชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: กองผลิตสื่อการสื่อสารขององค์การฝ่ายสื่อสารองค์กร กฟผ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน**. กทม: ประสาร.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2551). **วิถีชุมชน**. กรุงเทพฯ: หนังสือดีวัน.
- เกื้อวงศ์ บุญสิน. (2540). **ประชากรกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ครรชิต เล้าประเสริฐ และคณะ. (2552). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อทำธุรกิจ: ศึกษากรณีคำสดศรีสอรัท หมู่ที่ 5 ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี**. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
- จิตจำนงค์ กิตติกริต. (2532). **การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : บพิธ.
- จิระ หงส์ลดารมภ์. (2532). **คุณภาพทรัพยากรมนุษย์หนทางของการไปสู่นิรันดร์**. เอกสารประกอบการสัมมนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ฉันทนิช อัสวณนท์. (2548). **การพัฒนาบุคลิกภาพ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). **มิติแนวคิดเศรษฐกิจไทย: บนเส้นทางจากวิกฤตสู่อนาคต**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. (2554). **ประชาคมตำบล แนวคิด ตัวแบบ การทดลองและสังเคราะห์ในกระบวนการพัฒนาทางสังคมของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มิตรภาพ การพิมพ์ และสตูดิโอ.

- ณัฐนรี ศรีทอง. (2550). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีบ้านหนองบัว หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- ณพิชญา วาจาสมุทร. (2552). กระบวนการพัฒนาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา 4 ชุมชน จาก 4 ภูมิภาค. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2553 ก). ปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจให้นักศึกษา สาขาวิชา การพัฒนาชุมชนเข้าไปศึกษาข้อมูลในชุมชนบ้านหนองบัว หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- _____. (2553 ข). บทบาทของประชาชนในการแก้ไขปัญหาขยะ: ศึกษากรณีบ้านหนองบัว หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- _____. (2554 ก). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- _____. (2554 ข). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์เบื้องต้น. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- _____. (2554 ค). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- _____. (2554 ง). การบริหารงานพัฒนาชุมชนเชิงยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2554 จ). แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

- ณรงค์ ศรีไธสา และคณะ. (2550). การนำองค์ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน : ศึกษากรณีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- ทองคุณ หงส์พันธ์. (2525). การศึกษากับการพัฒนาแนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- ทัศนีย์ ลักษณะนิชนชัย. (2550). โครงการศึกษาโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2549). พลเมืองกับท้องถิ่นเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2547). การรวมพลังชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. เชียงใหม่: สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน.
- นฤมล นิราทร อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550). เศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- นิติ เอื้อยศรีวงศ์. (2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ประดินันท์ อุปรมัย. (2551). สร้างพลังทีมงานตามหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2549). พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสการพัฒนาใหม่. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- _____. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2551). พลวัตของแนวคิดและปฏิบัติการพัฒนาชุมชน. วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน, 1, 33.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2548). **กระบวนการและเทคนิคการทำงาน
ของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน
เป็นสุข (สรส.).
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญญา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2549). **วิถิใหม่
แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พรรณศิริ ยุติศรี. (2546). **พฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าของนักเรียนมัธยม
ตอนปลายในจังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาสังแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น). (2548). **นวัตกรรมการเรียนรู้ คน ชุมชน
และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทยออฟเซต.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). **การพัฒนาที่ยั่งยืน** (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธชมรม.
- พุทธิพันธ์ สุขพรวรกุล. (2549). **จากภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่ปฏิบัติการ
พึ่งตนเอง**. นนทบุรี: เคล็ดไทย.
- ยุทธนา ภาระนันท์. (2550). **องค์กรพอเพียง**. กรุงเทพฯ: เนชั่นมัลติมีเดีย กรุ๊ป.
- ยุรพร ศุภรัตน์. (2552). **องค์การเพื่อการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรีนซ์.
- รอยพิมพ์ น้อยคนตี. (2535). **เจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัด
สามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 ต่อวิชาชีพกรรมแนะแนว**. พิษณุโลก :
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ลีลาภรณ์ บัวสาย. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานขยายขยายผล**.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิจิตวงศ์ ณ บ่อเมฆ. (2549). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหา
เศรษฐกิจของประเทศไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). **การบริหารจัดการตามแนวคุณธรรม และ
แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ไพรเพช.
- ศุภชัย พานิชภักดิ์ และคณะ. (2547). **มิติแนวคิดเศรษฐกิจไทย: บนเส้นทาง
จากวิกฤตสู่อนาคต**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมพร เทพสิทธิ์า. (2541). **การพัฒนาหมู่บ้านตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง**. (เอกสารประกอบการบรรยาย วันที่ 18 เมษายน 2541
ณ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา).
- สะอาด หาแก้ว. (2552). **การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ศึกษากรณี
อุทยานแห่งชาติเขื่อน ศรีนครินทร์ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัด
กาญจนบุรี**. กาญจนบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2551). **การเรียนรู้ร่วมกันแบบมีเข็มมุ่งสู่วิถีเศรษฐกิจ
พอเพียง**. กรุงเทพฯ: ฟาอภัย
- เสรี ชาเลลา. (2544). **กระบวนการเรียนรู้ของประชาชน คือ แนวทาง
การพัฒนาและปฏิวัติชาติ**. นครสวรรค์: สวรรค์ดี.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. (2548). **กระบวนการค้นพบใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**.
กรุงเทพฯ: พิธิษฐ์ไทยออฟเซต.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ:
แสงดาว.
- สุเมธ แสงนิมนวล. (2544). **9 ส. กุญแจแห่งความสำเร็จพัฒนาท้องถิ่น**.
กรุงเทพฯ: บั๊คแบงค์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546).
บริษัทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- _____. (2548). **กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ:
คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.
- สำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนและสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2553). **คู่มือการบริหารจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อยกระดับชุมชน พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. (2550). **แผนพัฒนาตำบลสามปี องค์การ
บริหารส่วนตำบลหนองบัว**. กาญจนบุรี: ผู้แต่ง.
- อภิชัย พันธเสน. (2544). **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและ
การประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- _____. (2550). **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อภิชัย พันธเสน สรวิชัย เปรมชื่น และพิเชษฐ์ เกียรติเดชปัญญา. (2550). **การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อมรวิชัย นาครทรรพ และคณะ. (2551). **การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อุดมพร อมรรวม. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- อำนวย คงมีสุข. (2539). **อะไรบ้างผู้บริหารคุณภาพควรจะต้องทราบและยอมรับ**. อัดสำเนา.
- Fishbein, E.B. (1967). **Personal management**. New York : McGraw-Hill.
- Good, Carter, V. (1973). **Dictionary of education**. New York : McGraw-Hill.
- Kalman, H.C. (1985). **Perspectives on social power**. Chicago : Aldine.
- Kenddler, Howard, H. (1974). **Basic psychology**. California : W.A. Benjamin.
- Ghoshal, sumantra Christopher A. Bartlett. (1995). "Changing the role of top management: Beyond structure to process." **Harvard Bussiness Review**. January - February.
- Hersey, P., & Blanchard, K.H. (1993). **Management of organization behavior : Utizing human resources (6th ed.)**. Englewood Clifts. NJ : Prentice-Hall.
- Jenkins, John. (2001). Distribution strategies for regional and National Tourism Organization: an Australian case study. In **tourism distribution channels practices, issues, and transformations**. Dimitrios Buhalis and Eric Laws, eds. New York: Continuum: 259-280.

- Keam, James M. and Turid Sato. (1989). New practice for development profession. **Development Division**, World Health Organization.
- Levitan, Lois Carol. (1994). **The extent and the significance of the use of local natural resources by residents of the mountaintop town of Green County, New York**. New York: U.S.A. Cornell University.
- Piyo, J.O. (2007). **Community participation and its impact effectiveness of Nyamthoi Farming Project in Kasale Sublocation of Central Kolwa Location Kisumu District Nyanza Province (Kenya)** Khon Kaen: Khon Kaen University.
- The Nordic Alternative Group. (1979). **Education for self-reliance**. New York : UNICEF.
- United Nations. (1983). **Administration of rural development in Asean countries**. New York: United Nations.
- Yamane, T. (1976). **Statistic: An introductory analysis**. Singapore: Time Printers.